

OPRS
KÖNYV-
TÁR

AKH 729

M A G Y A R K Ö N Y V - S Z E M L E

KÖNYV- ÉS SAJTÓTÖRTÉNETI
FOLYÓIRAT

REVUE POUR L'HISTOIRE
DU LIVRE ET DE LA PRESSE

109. évfolyam

1993

2

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA REVUE DE L'INSTITUT DES SCIENCES
IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK LITTÉRAIRES DE L'ACADÉMIE
KÖNYV- ÉS SAJTÓTÖRTÉNETI HONGROISE DES SCIENCES POUR
FOLYÓIRATA L'HISTOIRE DU LIVRE ET DE LA PRESSE

109. ÉVFOLYAM 1993/2. sz.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG – COMITÉ DE RÉDACTION

KÓKAY GYÖRGY

(felelős szerkesztő)

BORSA GEDEON

FÜLÖP GÉZA

KULCSÁR PÉTER

MONOK ISTVÁN

NAGY LÁSZLÓ

ROZSONDAI MARIANNE

VIZKELETY ANDRÁS

Technikai szerkesztő:

SOMOGYI ÁGNES

SZERKESZTŐSÉG – RÉDACTION

1118 Budapest, Ménesi út 11–13.

Megjelenik negyedévenként

Trimestrielle

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in HISTORICAL ABSTRACTS and/or AMERICA: HISTORY AND LIFE.

*

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbetítő postahivatalnál, a Posta hírlap-üzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR 1900 Budapest XIII., Lehel u. 10/A.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a Postabank Rt. 219–98636, 021–02799 pénzforgalmi jelzőszámára. Példányonként megvásárolható a következő könyvesboltokban: az Akadémiai Kiadó *Snúdium* könyvesboltjában (1052 Budapest, Váci u. 22.), *Magiszter* könyvesboltjában (1052 Budapest, Városház u. 1.), a *Balassi Kiadó* könyvesboltjában (1023 Budapest, Margit u. 1.), az *Írók Boltjában* (1061 Budapest, Andrássy út 45.) és a Századvég Kiadó könyvesboltjában (1053 Budapest, Veres Pálné u. 4–6.).

Előfizetési díj 1993-tól egy évre 540 Ft.

Külföldön terjeszti a KULTÚRA Külkereskedelmi Vállalat (H–1389 Budapest, Pf. 149.).

A szerkesztőség legfeljebb 1 ív terjedelmű és az MSZ 9651 szabványnak megfelelő kéziratokat fogad el (egy oldalon 30 sor, soronként 60 leütés, jegyzetek a főszöveg után). A Tanulmányok rovatba szánt kéziratokhoz 1 oldal terjedelmű tartalmi kivonatot is kérünk. Különlenyomatok (legkevesebb 25 példány) a Kiadóhoz címzett, de a szerkesztőséghez eljuttatott levélben rendelhetők a korrekcióra visszaküldésével egy időben.

SOLTÉSZ ZOLTÁNNÉ

A gyöngyösi ferences könyvtár ősnymtatványainak possessorai

A gyöngyösi ferences könyvtár különleges értéket képvisel a hazai muzeális jellegű könyvtárak sorában, annak ellenére, hogy kötettségével messze elmarad a jelentősebb könyvgyűjteményeink mögött. Művelődéstörténeti jelentősége részben abból adódik, hogy az itt őrzött 16. századi külföldi kiadványok nem csekély részét szinte közvetlenül megjelenésük után már Gyöngyösön használták. Ezzel szemben a hasonló hazai könyvállomány számottevő része csak a 18–19. századi nagyszabású főúri és főpapi könyvgyűjtés során került külföldről Magyarországra. E helyzet kialakulásához természetesen hozzájárult az is, hogy míg a legtöbb középkori alapítású könyvtárunk korai állománya az évszázadok során jelentős mértékben elpusztult, a gyöngyösi ferences könyvtár középkori könyvanyaga szinte a maga teljességében fennmaradt — sőt több megszűnt hazai ferences rendház Gyöngyösre menekített köteteit is megőrizte.

A ferencesrendi szerzetesek szegénységi fogadalmuk értelmében magánvagyonnal, személyes tulajdonú értékekkel nem rendelkezhetek. A rendi szabályzatnak megfelelően könyvet is csak akkor tarthattak maguknál, ha azt munkájukhoz folyamatosan felhasználták. Erre utal számos possessor-bejegyzésben az „ad usum” kifejezés, mely szerint az adott possessor csak használatra birtokolta a kérdéses könyvet.

Mindezek után meglepő talán, hogy milyen sok ferences szerzetes jegyezte be nevét a nála lévő kötetekbe. Gyakran azt is fontosnak tartották bejegyezni, hogy miként jutottak a könyvhöz. A legpontosabb ilyen jellegű possessor-bejegyzések azoktól származnak, akik köteteik egy részét patrónusuktól ajándékba kapták vagy maguk vásárolták.

A legjelentősebb 16. századi ferences könyvgyűjtőkről 1967-ben megjelent tanulmányom nyújt áttekintést.¹ E munkámban kizárólag a 16. századi külföldi kiadványok possessorait ismertettem. Mivel az itt felsorolt ferencesek közül többnek 15. századi nyomtatványai is voltak, könyvgyűjtő tevékenységük teljesebb megismeréséhez hozzátartozik ősnymtatványaik számbavétele is. Indokolttá teszi e kiegészítést az a tény is, hogy a hazai gyűjteményekben őrzött

¹ SOLTÉSZ Zoltánné: *XVI. századi könyvgyűjtők kötetei a gyöngyösi műemlékkönyvtár antikvagyűjteményében*. In: *Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1965–1966*. Bp. 1967. 115–148.

ősnymtatványok központi katalógusának szerkesztésével párhuzamosan a kötetek possessor-bejegyzéseiről is kötetenkénti adatlapok készültek.² E munkálatokat két tudós szerzete — Horváth Antal Tibor és Pataki Vidor — végezte, adatgyűjtésük azonban mindeddig nem került nyilvánosságra. Jelen tanulmányban az ő adatgyűjtésük felhasználásával nyújtunk áttekintést a gyöngyösi ferences rendház ősnymtatványainak possessorairól.³

Mivel korábbi tanulmányunkban előljáróban ismertettük — mégpedig gyűjteményük nagyságának sorrendjében — azoknak a ferences possessoroknak a 16. századi külföldi könyveit, akik több kötettel rendelkeztek, ez alkalommal is ezt a módszert követjük. Ezt követően két jegyzékben soroljuk fel a ferences possessorok és a világi könyvgyűjtők ősnymtatványait. Minden esetben utalunk arra, hogy ismereteink szerint hány 15–16. századi könyv volt egykor tulajdonukban, valamint arra, hogy antikva-köteteik jegyzéke korábbi tanulmányunkban szerepel. Ha egy kötetben több possessor-bejegyzés maradt fenn, valamennyi possessor nevét felsoroljuk.⁴ Végül közöljük a könyvkötések gerincén aranyozott betűkkel feltüntetett adatokat a kötet újrakötéséről.

Azok a ferences könyvgyűjtők, akik csak 16. századi külföldi kiadványok bejegyzéseiből ismertek, nem szerepelnek tehát e tanulmányunkban. Néhányukra azonban itt is érdemes felhívni a figyelmet. Elsősorban Mágócsi Jánosra, aki 1563-ban Szakolcán, az 1570-es évek közepén Váradon, 1583–1585 között pedig Báthori Miklós udvari papjaként Ecseden működött. A gyöngyösi antikva-állomány kilenc kötetében maradt fenn possessor-bejegyzése.⁵ Hozzá hasonlóan több ferences rendtársa is elsősorban a 16. századi kiadások iránt érdeklődött. Közülük Gyöngyösi Balázs hat, Dusi Jakab és Gyöngyösi Imre öt-öt, Cserőgyi (Cservölgyi) Benedek pedig négy antikva-kötetet látott el possessor-bejegyzésével.⁶

Nádasdi Bálint

A legjelentősebb korai ferences könyvgyűjtő, akinek könyvei Gyöngyösön maradtak fenn. Antikva-köteteit és azok bejegyzéseit korábbi tanulmányunk

² SAJÓ Géza—SOLTÉSZ Erzsébet: *Catalogus incunabulorum quae in bibliothecis publicis Hungariae asservantur. Vol. I—II.* Bp. 1970.

³ Az adatgyűjtés az Országos Széchényi Könyvtár Régi Nyomtatványok Tárában készült, s azt ma is nevezett osztály őrzi.

⁴ Külföldi possessorok csak akkor tartunk nyilván, ha kötetében magyarországi possessor bejegyzése is fennmaradt, mert elsőrangú feladatnak a hazai könyvkultúra értékeléséhez szükséges adatok feltárását tartjuk.

⁵ Életrajzi adatait l.: KARÁCSONYI János: *Szt. Ferenc rendjének története Magyarországon 1711-ig. I—II.* Bp. 1922—1924. II. 126, 155, 207. — Köteteit l.: SOLTÉSZ: *i. m.* 123—124.

⁶ SOLTÉSZ: *i. m.* 124—126.

tárgyalta. Születési éve nem ismert. 1542-ben Tasnádon, 1544-ben Nyírbátoron működött. Itt figyelt fel rá Báthori András szabolcsi főispán, országos főkapitány, aki 1546-ban udvarába fogadta. 1545–1546-ban Báthori András öt könyvet vett Nádasdinak, majd 1550-től anyagilag támogatta párizsi egyetemi tanulmányait. Ekkor fejlesztette tovább ismereteit a latin, a görög és a héber nyelvben. Hazatérte után, 1559-ben a szécsényi őrséghez tartozó galgóci rendház guardianja, 1561-ben kormánysegéd, 1564-ben ismét Báthori András udvari lelkésze volt. Valószínűleg ugyanezen évben meghalt.⁷

Nádasdi Bálint 1551-ben Párizsban kezdte beírni teológiai jegyzeteit abba a kéziratba, amelyet hazahozott és itthon további művei összegyűjtésére használt. Ugyanígy jártak el a kézirat későbbi tulajdonosai, s így abban egy 17. századi magyar dráma és vers is fennmaradt. Az 1761-ben Blahó Vince ferences szerzetes, majd az 1900-as évek elején Karácsonyi János által használt, 1935-ben pedig Alszegehy Zsolt által ismertetett gyűjteményes kötet ezután lappangott.⁸ Az irodalom azonban — így 1941-ben Dezséri Bachó László⁹, 1986-ban pedig Gabriel Astrik angol nyelven kiadott könyve¹⁰ — nyilvántartotta a fontos kéziratot. Mikor a kézirat 1975-ben vásárlás útján az Országos Széchényi Könyvtárba került, lehetővé vált annak tanulmányozása s a különböző kezeztől származó művek elkülönítése. Vízkelety András megállapítása szerint a már említett teológiai jegyzeteken kívül latin beszédek, prédikációk, a honfoglalásról és a magyar királyokról összeállított feljegyzések és latin levélformulák származnak e kötetben Nádasdi Bálinttól.¹¹ Az eddig íróként nyilván nem tartott, művelt ferences tehát több szempontból is figyelmet érdemlő irodalmi munkásságot fejtett ki.

Nádasdi Bálint könyvgyűjtő hajlama korán jelentkezett. A rend már 1538-ban egy ósnyomtatványt bocsátott rendelkezésére (Inc. 87.), majd fokozatosan gyarapodott az általa vásárolt vagy ajándékba kapott kötetek száma. Párizsi tartózkodása alatt több könyvet vett, s két kötetébe azt is bejegyezte, hogy hány solidusért szerezte meg őket¹². Nemcsak használta könyveit, hanem nevét is megörökítette kötetekben possessor-bejegyzéssel vagy a könyv bőrkötésén az „F. Valentinus Nádasd” aranyozott felirattal, illetve az „F. V. N.” szignóval.

⁷ KARÁCSONYI: *i. m.* I. 419. II. 53. és 580–581.

⁸ VIZKELETY András: *Nádasdi Bálint omniáriuma és beszéde a fejedelmi tisztről*. In: *Collectanea Tiburtiana. Tanulmányok Klaniczay Tibor tiszteletére*. Szerk.: GALAVICS Géza, HERNER János, KESERŰ Bálint. *Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez*. 10. Szerk.: KESERŰ Bálint. Szeged, 1990. 121–123.

⁹ DEZSÉRI BACHÓ László: *Gyöngyös város a török hódoltság idejében*. Gyöngyös, 1941. 23.

¹⁰ GABRIEL, Astrik L.: *The university of Paris and its Hungarian students and masters during the reign of Louis XII. and François Ier*. Notre Dame (Indiana) — Frankfurt am Main, 1986. 141.

¹¹ VIZKELETY: *i. m.* 121–123.

¹² Ant. 566, Ant. 575.

Ezt az usust párizsi tartózkodása alatt ismerhette meg. Ezek alapján a nemcsak tartalmilag értékes, hanem díszes kötésük miatt is figyelmet érdemlő párizsi beszerzésű kötetei arról is tanúskodnak, hogy milyen igényes könyvgyűjtést kellett abbahagynia hazatérése után.

A 16. század közepétől a török által részben megszállt Magyarországon a legtöbb ferences rendházban is megnehezült az élet. De nemcsak a török megszállás és az állandó portyázás, hanem a reformáció terjedése is hozzájárult több helyen a ferences kolostorok elszegényedéséhez. Ez utóbbi ok miatt vesztette el korábbi bőkezű patrónusát a galgóci rendház, amelynek Nadasdi Bálint 1559-ben a guardiánja volt. A gazdag galgóci uradalom ugyanis Ujlaky Lőrinc halála (1524) után Thurzó Elek országbíró tulajdona lett, 1534-ben pedig leánya, a hitújítást pártoló Thurzó Erzsébet lépett apja örökébe. Ettől kezdve a korábban sok juttatásban részesülő rendház még élelmiszert sem kapott az uradalomból. A szerzetesek ínséges helyzete miatt 1551-ben I. Ferdinánd a Nyitra megyei tizedekből utalt ki számukra némi gabonát és bort.¹³

Ilyen körülmények között a galgóci kolostor guardiánja sem gyarapíthatta könyvtárát. Nadasdi Bálint Gyöngyösön fennmaradt ősnymtatványai és 16. századi külföldi könyvei között egy sincs, amelyben bejegyzés tanúsítaná, hogy az 1559 után került volna tulajdonába. Könyvgyűjteménye így is figyelemre méltó, hiszen Nadasdi nem tartozott a főúri, vagy jelentős egyházi javadalmakkal rendelkező papi bibliofilekhez. Polgári család tagjaként, majd szegénységi fogadalmat tett szerzetesként gyűjtötte a munkájához szükséges könyveket olyan szorgalommal, hogy az általunk vizsgált gyöngyösi állományban 24 darab — olykor több művet magában foglaló — kötete maradt fenn.

Nyilvánvaló, hogy a Nadasdi Bálint által használt, birtokolt könyvek száma a többi hazai ferences könyvtár állományából még tovább gyarapodhat, mert — mint általában a szerzetesek — ő is magával vitte egyes kötetait más kolostorokba. Ezt igazolja az a Csíksomlyón fennmaradt antikva-kötete, amelyre Fejérpataki László jegyzetei alapján legutóbb Keveházi Katalin és Monok István dolgozata hívta fel a figyelmet.¹⁴ Amint arról a címlap szövege — Dionysii

¹³ KARÁCSONYI: *i. m.* II. 54.

¹⁴ *Fejérpataki László jegyzetei a csíksomlyói ferences könyvtár antiqua gyűjteményéből.* Országos Széchényi Könyvtár. Fol. Hung. 1525.; KEVEHÁZI Katalin — MONOK István: *XVI–XVII. századi könyvgyűjtők kötetei a csíksomlyói ferences rendház könyvtárában.* In: Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tom. XXI. Szeged, 1985. 122. — Ugyancsak Csíksomlyón maradt fenn egy kötet az 1501-ben helytartóként működő Nyári Balázs donator-bejegyzésével, akinek Gyöngyösön őrzött antikva-kötetét korábbi tanulmányunkban (SOLTÉSZ: *i. m.* 130.) ismertettük. Ezek szerint Nyári Balázs két példányban szerezte meg a *Regula beati p. nostri Francisci* (Brixiae, 1502.) c. kiadványt; a Gyöngyösön lévő példányt maga használta, a Csíksomlyón említettet pedig a következő bejegyzése szerint a Sáros-megyei alsósebesi rendháznak ajándékozta: „1504. Hunc libellum Constitutionum ego frater Blasius de Nyari fratrum Hungarorum vicarius assignavi loco nostro de Sebes ita quod nullus loco ab eodem possit alienare vel exportare sed fratres secum in loco tuto habeant pro consciencie ipsorum servacio-

Carthusiani in evangelium Matthaei enarration. Parisiis, 1542. — után a következő bejegyzés tájékoztat: „Emptus sum ad usum Fratris Valentini de Nadasd per M. d. Andream de Bator 1546.”, ezt a könyvét is 1546-ban Báthori András országos főkapitánytól kapta. Újabb bizonyítéka e bejegyzés annak, hogy Báthori András korán felismerte Nadasdi tehetségét és támogatta őt a tanulmányaihoz szükséges könyvekkel. Ezzel a tőle kapott, majd Csíksomlyóra került ősnymtatvánnyal Nadasdi Bálint ismert köteteinek száma 25-re gyarapodott. Gyöngyösön őrzött két ősnymtatványa a következő:

Cím — jelzet

Pseudo—Albertus Magnus [= Hugo Ripelin de Argentina:] Compendium theologiae veritatis. Venezia, 1485. *Inc. 87. Sajó—Soltész 86b.*

Rolewinck, W.: Fasciculus temporum. [Strassburg, non ante 1490.] *Inc. 34. Sajó—Soltész 2975g.*

Bejegyzés és egyéb adatok

Concessus sum ad usum fratris Valentini de Nadasd 1538. — Unus ex libris Matthiae Tamasi.

Concessus ad usum fratris Valentini de Nadasd, 1545. — Conventus Gyöngyösiensis fratrum reformatorum Sanctissimi Salvatoris anno 1721.

Mohácsi Tamás

1559-ben csíksomlyói igehirdető, az 1560-as évek elején Szegeden guardián. Innen Egerbe, majd Váradra (1574—1577) került, 1561—1565 között a szegedi, 1577-ben a gyöngyösi, 1581—1583 között ismét a szegedi rendház főnöke, majd 1586-ban, halála évében provinciális volt.¹⁵ Tíz antikva-kötete közül hármat 1558-ban Krakkóban, kettőt pedig 1572-ben Egerben vásárolt.¹⁶ Gyakori helyváltoztatása ellenére folyamatosan igyekezett gyarapítani gyűjteményét. Alábbi ősnymtatványát a rendtől használatra kapta:

Cím — jelzet

Homiliarius doctorum. Basel, 1498. *Inc. 119. Sajó—Soltész 1722b.*

Bejegyzés és egyéb adatok

Liber concessus ad usum fratris Thomae de Mohachy, 1556. — *A kötés gerincén: V. Con. Gyön. Ord. Min. 1762.*

Újlaki Imre

Főesperesi rangjáról lemondva lépett a ferences rendbe. 1599 és 1602 között tartományfőnök volt, de e tisztsége mellett a Szilágy-megyei Hadad község plébánosi teendőit is ellátta. 1603-ban Gyöngyösre, majd Szokolcára, 1605-ben

ne.” A kötet további bejegyzése: „Nicolaus Bech Anno Domini 1515.” KEVEHÁZI — MONOK: *i. m.* 122—123.

¹⁵ KARÁCSONYI: *i. m.* I. 422. és II. 27, 36, 62, 164, 207.

¹⁶ SOLTÉSZ: *i. m.* 120—121.

Bocskai seregei elől a hradistyei kolostorba menekült, ahol újólag provinciálissá választották. 1607-ben halt meg.¹⁷ Tizenhét 16. századi kiadványa maradt fenn tíz kötetben, közülük kettőt 1569-ben vásárolt 1 forint 60, illetve 1 forint 68 dénárért.¹⁸ Két ősnymtatványban maradt fenn possessor-bejegyzése:

Cím — jelzet

Hugo de Sancto Caro: Postilla super Psalterium. Venezia, 1496. *Inc. 112. Sajó — Soltész 1762a.*

Jacobus de Gruytrode: Lavacrum conscientiae. [Augsburg, non post 1498.] *Inc. 7. Sajó — Soltész 1814a.*

Losonczy András

Rendjében többször töltött be vezető tisztséget: 1612–1613 és 1616–1622 között kormánysegéd, 1616-ban Gyöngyösön, 1622-ben Szécsényben, 1628-ban Füleken volt guardián.¹⁹ 1600-ban Újlaki Imre egyik antikva-kötete került a tulajdonába.²⁰ Az alábbi három ősnymtatványban szerepel possessor-bejegyzése:

Cím — jelzet

Ferrerius V.: Sermones. Lyon, 1499. *Inc. 72. Sajó — Soltész 1322.*

Paratus. Sermones de tempore et de sanctis. *Inc. 36. (Jelzete ellenére nem 15., hanem 16. századi kiadás.)*

Petrus de Palude: Sermones Thesauri novi de sanctis. Strassburg, 1484. *Inc. 61. Sajó — Soltész 2659e.*

Bejegyzés és egyéb adatok

Ad usum Emerici Viulaky concessus est hic liber per reverendum concionatorem Stephanum ecclesie de Quinque Ecclesiis. Nunc autem iure ad me pertinet Anno domini 1577. — Fratris Mathie de Wylak ordinis predicatorum ad usum datus ex bonis reverendissimi episcopi Varadiensis, qui obiit anno domini M^oD^oXII. [Thurzó Zsigmond.] — *A kötéstáblán aranyozva: E[mericus] V[ujlaky] 1581.*

Ex libris. . . Emerici Vjlakj ordinis minorum de observantia, 1600. — Conventus Cassoviensis 167. . . — Sigillum conventus Gyöngyösiensis ord. S. Francisci.

Bejegyzés és egyéb adatok

Is hic liber pertinet ad Andream Losonczy, emptus d. 32. In scolis Geongeosiensi Anno 1596. Intravit religionem 1597. — Conventus Simegiensis Anno 1689 (*javítva 1659-re*).

Ad usum fratris Andreae Losonczy Anno 1599. — Conventus Szakolczensis. — Conventus Gyöngyösiensis PP. Franciscanorum.

Ad usum fratris Andree Losonchy anno 1597.

¹⁷ KARÁCSONYI: *i. m.* I. 422, 427–436.

¹⁸ SOLTÉSZ: *i. m.* 121–122.

¹⁹ KARÁCSONYI: *i. m.* I. 437. és II. 51, 69, 182.

²⁰ SOLTÉSZ: *i. m.* 122. 9. tétel.

Losonczi Miklós

Két antikva-kiadványa maradt fenn egybekötve a gyöngyösi ferences könyvtárban.²¹ Bizonyára azonos azzal a szécsényi parókián „vice archidiaconus”-ként ismert Losonczi Miklóssal, akinek 1603-ban Frater Sigismundus Transylvanus ajándékozott egy ma Szegeden őrzött kötetet.²²

A szalvatoriánusok szécsényi kolostora a 16. század közepétől számos viszontagságot élt át. Visegrád és Nógrád 1544. évi elfoglalása után a rendház tagjai az állandó török portyák elől értékeiket a szécsényi várban helyezték el, 1552-ben azonban a törökök azt is elfoglalták. A rendház 1593 végéig török kézben volt s a szétszéledt szerzetesek a következő évtizedben sem tudták azt birtokba venni.²³ Gyöngyösön a következő ősnymotatványa maradt fenn:

Cím — jelzet

Anselmus Cantuariensis: Opera. Nürnberg, 1491. Inc. 55. Sajó — Soltész 219c.

Bejegyzés és egyéb adatok

Hunc librum possidet Nicolaus Losonczy anno 157[5] pro servitute accipi hunc librum. . . 1575. — Sum Sigismundi Chanadiensis. — Sigillum custod. prov. SS. Salvatoris ord. min.

Benedek presbiter

Gyöngyösön fennmaradt antikva-kötetét (Ant. 671.) Szelevényi Pál provinciális vette meg tőle.²⁴ Mivel a bejegyzés adatai nem elégségesek az azonosításhoz, csak utalunk arra, hogy egy Szegedi Benedek 1535-ben a kusalyi kolostorban újmiséis gyóntatóként tevékenykedett.²⁵ Gyöngyösön egy ősnymotatványban szerepel possessor-bejegyzése:

Cím — jelzet

Johannes de Verdena: Sermones. Nürnberg, 1489. Inc. 139. Sajó — Soltész 1968b.

Bejegyzés és egyéb adatok

Benedicti presbiteri Zegediensis. — A kötés gerincén: V. Con. Gyö. Ord. Min. 1762.

²¹ U.o. 129.

²² KEVEHÁZI Katalin — MONOK István: *Régi könyveink és kézirataink katalógusai. XVI. századi könyvek.* In: Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Bibliothecaria. Szerk.: KARÁCSONYI Béla: Tom. IX. Fasc. 3. Szeged, 1986. Nr. 179.

²³ KARÁCSONYI: *i. m.* II. 178–179.

²⁴ SOLTÉSZ: *i. m.* 125. és 133.

²⁵ KARÁCSONYI: *i. m.* II. 111.

I. jegyzék
Ferences possessorok

Possessor — donator	Cím — jelzet	Bejegyzés és egyéb adatok
Both [?] Abraham	Duranti, G.: Rationale divinatorum officiorum. Venezia, 1485. <i>Inc. 169. Sajó — Soltész 1238c.</i>	Liber fratris Abraham de Both [?] ad usum incertum concessum. — <i>A kötés gerincén:</i> V. Co. Gyön. Ord. Min. 1762.
Buzás Gáspár 1684-ben lévai, 1687–1688-ban veszprémi, 1692-ben kecskeméti, 1694-ben gyöngyösi gardián. <i>Karácsonyi II. 69, 98, 113, 211.</i> <i>Fabri Kapisztrán novitius</i>	Pseudo—Bonaventura: Meditationes. . . [Ulm, c. 1487.] <i>Inc. 39. Sajó — Soltész 752c.</i> Legendae sanctorum regni Hungariae. Venezia, 1498. <i>Inc. 77. Sajó — Soltész 2045h.</i>	Hoc libro utebatur fr. Casparus Buzás Anno. . . 1671. — Post alios latitabat eum Pater Laurentius K. procurator 1745. Fratr Capistranus Fabri novitius anno 1681 intravit 12. Junii. — Mathéi sum presbiteris de Chegled. — Frater Michael Szemerédi anno 1637. — Frater Alexander Szalokiensis in conventu Gyöngyös.
Farkas József frater	Biblia. Nürnberg, 1497. <i>Inc. 114. Sajó — Soltész 671f.</i>	Fratres Josephus Farkas et Stephanus Szigethi. — Zigethi Iauriensis, novitius anno 1724 die 13. Februarii. — <i>A kötés gerincén:</i> V. Con. Gyön. Ord. Min. 1758.
Gruber Károly novitius	Pseudo—Hieronimus: Vitae patrum. Nürnberg, 1483. <i>Inc. 160. Sajó — Soltész 1694d.</i>	Fr. Carolus Grueber novitius Gyöngyösiensis Anno 1735. — <i>A kötés gerincén:</i> V. Con. Gyö. Or. Min. 1762.
Gyöngyösi Sándor	Antoninus Florentinus: Summa theologica. Speyer, 1487–1488. <i>Inc. 126. Sajó — Soltész 254g.</i>	Iste liber spectat ad dominum Georgium Herczegh licentiatum Izkaziensem pro tunc, qui concessit Patri Alexandro Gyöngyösi ad usum die 15. Juny 1668. — Ex libris Georgius Herczegh chatholico concionator Izkaziensis anno 1667. die 8. Sept. — Ex libris Martini Pereztegyj: — . . . priorissa ordinis fratrum predicatorum Elizabetha Szegedj de Insula Leporum Tyrnaviae donavit ex conventu eiusdem ordinis Anno 1603 Martinus Pereztegy. — Donavit. . . Elizabetha Szegedj. . . Martino Pereztegy anno 1604. — Ex conventu S. Antonii in Pest [16. sz.] — Liber conventus Vesprimiensis [áthúzva és helyébe írva] Tirnaviensis ordinis Predicatorum. — Conventus Gyöngyösiensis. . . anno 1721.
János frater	Angelus de Clavasio: Summa angelica. Venezia, 1492. <i>Inc. 89. Sajó — Soltész 201b.</i>	Ad usum fratris Johannis 1594, 1595. — Conventus Gyöngyösiensis fratrum Minorum Provinciae Ungaricae SS. Salvatoris.

Possessor — donator	Cím — jelzet	Bejegyzés és egyéb adatok
<i>Kelemen frater</i>	Bernardus Claraval-lensis: Sermones. Mí-lano, 1495. <i>Inc. 181. Sajó — Soltész 574.</i>	Fratris Clementis proprietas conventus Q. — Conventus Gyongyosiensis fratrum minorum SS. Salvatoris.
<i>Kis Adalbert frater</i>	Biblia. Nürnberg, 1485. <i>Inc. 128. Sajó — Soltész 666h.</i>	Conceditur ad usum simplicem fratri Adalberto Kis [17. sz.] — <i>A kötés gerincén:</i> V. Con. Győ. Ord. Min. 1761.
<i>Lovas Ambrus noviti-us</i>	Pseudo—Hieronymus: Vitae patrum. Vene-zia, 1500. <i>Inc. 38. Sajó — Soltész 1697b.</i>	Fr. Ambrosius Lovas novitius 1738, 1739. — Francisci Somogij custodis. Nunc pro Conventu Szendrőiensis fratrum Minorum. — Conventus Gyöngyösiensis.
<i>Peterdi János</i> 1529-ben szécsényi custos, 1531-ben jászberényi, 1535-ben bákói guardián.	Caracciolus, R.: Ser-mones. Augsburg, 1489. <i>Inc. 41. Sajó — Soltész 909e.</i>	Ad usum fratris Joannis de Petherd is liber... con-cessus est.
<i>Karácsonyi II. 14, 84, 178, 185.</i>		<i>Kötetét l. az I. jegyzékben Lovas Ambrusnál.</i>
<i>Somogyi Ferenc</i> cu-stos		<i>Kötetét l. az I. jegyzékben Fabri Kapisztránnál.</i>
<i>Szalóki Sándor frater</i> <i>Szegedi János</i> 1531-ben váradi, ill. fel-falusi, 1533-ban pes-ti, 1535–1537 kö-zött gyulai guardián. <i>Karácsonyi II. 47, 72, 139, 207.</i>	Biblia. [Basel, c. 1492/1494.] <i>Inc. 29. Sajó — Soltész 652d.</i>	Ego frater Franciscus Joannes Seghedj guardia-nus[...] Gyöngyösiensis et presidens Nagh Szeo-leosiensis capellanus. — Nicolaus Dako natione Sikzo. — Iste liber pertinet ad nationes Dako-num. — Nicolaus Dako Sikzoi. — Biblia sacra Vrbany litteraty de Samfalua officialis in castello Pudnok, anno 1564, 1566. — Conventus Gyön-gyösiensis.
<i>Szemerédi Mihály</i> fra-ter		<i>Kötetét l. az I. jegyzékben Fabri Kapisztránnál.</i>
<i>Szigethi István</i> noviti-us	Biblia. Venezia, 1489. <i>Inc. 214. Sajó — Soltész 668g. Másik kötetét l. az I. jegyzékben Far-kas Józsefnél</i>	Stephanus Szigethi Jaurinensis 1724.
<i>Váradi Péter</i> 1529–1531-ben gyu-lai, 1533-ban nagy-szóllósi guardián. <i>Karácsonyi II. 72, 186.</i>	Augustinus, S.: De civitate Dei. Vene-zia, 1489/90. <i>Inc. 12. Sajó — Soltész 378c.</i>	Datus pro usu fratris Petri de Waradino a domino doctore Johanne de Gara plebano de Ardo anno 1528.

II. jegyzék
Nem ferences possessorok

Possessor — donator	Cím — jelzet	Bejegyzés és egyéb adatok
Ambrus plebanus Bachiensis.	Cassiodorus: Expositio Psalterii. Basel, 1491. <i>Inc. 138. Sajó — Soltész 936c.</i>	1526 Magistry Ambrosy plebani Bachiensis sum. . . — <i>A kötés gerincén:</i> V. Con. Gyöngy. Ord. Min. 1762.
Berecz Mihály plebanus Cassoviensis.	Missale Strigoniense. Nürnberg, 1484. <i>Inc. 10. Sajó — Soltész 2311f.</i>	Missale Strigoniense impressum Norinbergae anno 1484. Pertinebat ad ecclesiam Agriensem vel ad parochialem Cassoviensem. Donatum conventui Cassoviensi ordinis minorum strictioris observantiae die 29. Oct. A. 1763 a reverendissimo domino Michaele Berecz plebano Cassoviensi cum multa huiusmodi missalia in conservatorio ecclesiae Elisabethinae jacerent. — Conventus Cassoviensis ord. min. refor. exoratum 1763. compactum 1779. — Veteri lignae et aereis lamellis angularibus munitae thecae, hanc substituit noster frater Thimotheus Bashardt compactor singularis, Cassoviae 19. Juny 1779.
Bor János, Felnémeti	Bernardus Claravalensis: Opuscula. Venetia, 1495. <i>Inc. 3. Sajó — Soltész 561b.</i>	Hunc librum possidet Joannes Bor de Felnemeth donatus ab Urbano Gogd anno domini 1568. — Liber Emerici Toth de Felnemeth donatus est ei in Lad in festo divi Johannis Baptistae anno domini 1555. — Ego sum Mathias Seboltinus 1579. — Residentiae Societatis Jesu Gyöngyösisensis 1638.
Caliny Adam presbiter	Armandus de Bellovisu: De declaratione difficilium terminorum. Basel, 1491. <i>Inc. 98. Sajó — Soltész 314b.</i>	Ex libris Adami Caliny presbiteri. — Conventus Gyöngyösisensis.
Csanádi Zsigmond Dako, Miklós, Szikszói Gara János plebanus de Ardo Gogd, Urbanus Gyöngyösi János lector ²⁶	Herolt, J.: Sermones. Strassburg, 1489. <i>Inc. 66. Sajó — Soltész 1662c.</i>	<i>Kötetét I. a kiemelten tárgyalt Losonczy Miklósnál. Kötetét I. az I. jegyzékben Szegedi Jánosnál. Kötetét I. az I. jegyzékben Váradi Péternél. Kötetét I. az II. jegyzékben Bor Jánosnál.</i> Joannis Gyeöngyeössj lectoris, praefecti Wespr. (?) anno 1594. — Conventus Gyöngyösisensis fratrum Minorum SS. Salvatoris.

²⁶ Karácsonyi János rendtörténete egy 16. századi ferences Gyöngyösi Jánost említ, aki 1570-ben Szakolcán, 1576-ban pedig Gyöngyösön volt guardián (KARÁCSONYI: *i. m.* II. 62. és 156.). Gyöngyösön lévő antikva-kötetét I. SOLTÉSZ: *i. m.* 127. Tőle is ismert egy donator-bejegyzés: „Ego frater Johannes Porkolab de Gyöngjos dedi hunc librum fratri Francisco Anno Domini 1594”

Possessor — donator	Cím — jelzet	Bejegyzés és egyéb adatok
Herczegh, Georgius concionator Izkazien- sis, 1667. Horváti János pleba- nus Lőrinciensis ²⁷	Lucanus, M. A.: Phar- salia. Venezia, 1498. <i>Inc. 154. Sajó — Soltész</i> <i>2102b.</i> Plinius Secundus, C.: Historia naturalis. Ve- nezia, 1499. <i>Inc. 155.</i> <i>Sajó — Soltész 2789d.</i> Thesaurisatio in cae- lis. [Nürnberg], 1488. <i>Inc. 105. Sajó — Soltész</i> <i>3221b.</i>	<i>Kötetét l. az I. jegyzékben Gyöngyösi Sándornál.</i> Ex libris R. D. Joannis Horuati 1660, qui hic in nostra ecclesia jacet, sepultus in habitu S. Fran- cisci, uti in vita desideravit 1679. — Conventus Gyöngyössiensis 1698. Joannis Horuat. Joannes Horvathi.
István concionator ecc- lesiae de Quinque Ecc- lesiis István presbiter de Visegrád	Nicolaus de Blony: Tractatus de sacra- mentis. [Strassburg], 1486. <i>Inc. 152. Sajó —</i> <i>Soltész 2384.</i> Thomas de Aquino: Catena aurea. Vene- zia, 1482. <i>Inc. 129.</i> <i>Sajó — Soltész 3232a.</i>	<i>Kötetét l. a kiemelten tárgyalt Újlaki Imrénél.</i> Stephani presbiteri de Uisegrad. — <i>A kötés</i> <i>gerincén: V. Con. Gy. Ord. Min. 1762.</i>
Kasza Balázs	Thomas de Aquino: Catena aurea. Vene- zia, 1482. <i>Inc. 129.</i> <i>Sajó — Soltész 3232a.</i>	Blasii Kasza. — <i>A kötés gerincén: V. Con. Gyö.</i> <i>Ord. Min. 1756.</i>
Király János	Marchesinus, J.: Mam- motrectus super Bib- liam. Strassburg, 1487. <i>Inc. 73. Sajó — Soltész</i> <i>2175b.</i>	Possideo hunc librum ego Paulus Zegedinus. Dono datus a d. Joanne Kyraly, Anno post partum Virginis Mariae 1587.
Lánczi Sebestyén pa- stor Lutheranus	Biblia. Venezia, 1478. <i>Inc. 136. Sajó — Soltész</i> <i>624b.</i>	Olim Sebastiani Lánczi filij Mathiae de Közép- Láncz, eiusdem loci pastoris seu ministri luthe- rani. Hic librum istum anno 1552 nova ligatura donavit, obiit autem ibidem anno 1584. . . Nunc conventus Cassoviensis. . . 22. Dec. 1764. — Pro capella Bodolini 1678.

az Ábel Jenő által „Sermones angelicas (Venetii, 1490)” leírással közölt s „Conventus Csikiensis 1664.” possessor-bejegyzésű ősnymtatványból. L.: Ábel Jenő jegyzetei a csíksomlyói ferences rendház könyv- és kéziratárában. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára. MS 335/6. Ábel alapján ismerteti: KEVEHÁZI — MONOK: *i. m.* (l. a 14. sz. jegyzetben) 123. — Ismert könyvgyűjtő Gyöngyösi Új János egri kanonok is. Győrben lévő köteteit l.: VÁSÁRHELYI Judit: *A győri Székesegyházi Könyvtár possessorai. IV.* = MKsz 1980. 329.

²⁷ Horváti János 1671-ben a gyöngyösi ferences templomban Szent Antal tiszteletére oltárt akart emelni és Szent Antal Társulatot kívánt megalakítani. KARÁCSONYI: *i. m.* I. 526. Ugyanó az

Possessor — donator	Cím — jelzet	Bejegyzés és egyéb adatok
Laurentius K. procurator Márton prepositus	Scriptores rei rusticae. Reggia d' Emilia, 1482. Inc. 172. Sajó — Soltész 3056b.	Kötetét l. az I. jegyzékben Buzás Gáspárnál. Francisci Zenthmargay sum. — Martini prepositi sum. — Conventus Gyöngyösiensis ex Bibliotheca. — A kötés gerincén: V. Con. Gyön. Ord. Min. 1761.
Máté presbiter de Cegléd. Miklós plebanus ²⁸	Balbus, J.: Catholicon. Venezia, 1497/98. Inc. 110. Sajó — Soltész 467e.	Kötetét l. az I. jegyzékben Fabri Kapisztránál. 1550 feria tertia in festo Beati Dominici confessoris, ego Nicolaus plebanus prescripte ecclesie Beati Dominici ac prefectus Castris Zell[lyn] . . . hunc codicem concedo fratribus in Remethyncz degentibus, super quibus fidem facio.
Miskei György	Duranti, G.: Rationale divinarum officiorum. Roma, 1473. Inc. 193. Sajó — Soltész 1225.	Item in anno . . . 1572 ego Georgius Myskej de Megh nunc in Halas habitans dono dedi hunc librum insignem ad claustrum fratrum predicatorum in Genges existentem cum summa devotione. — Conventus Filekiensis anno 1617.
Peresztegi Márton 1626 — 34. zsámbéki prépost, rajki apát Samfalvi Orbán		Kötetét l. az I. jegyzékben Gyöngyösi Sándornál.
Seboltinus, Matthias Szegedi Erzsébet priorissa Szegedi Miklós capellanus.	Gallus abbas Cisterciensis: Malogranatum. [Köln], 1487. Inc. 120. Sajó — Soltész 1372b.	Kötetét l. az I. jegyzékben Szegedi Jánosnál. Kötetét l. az II. jegyzékben Bor Jánosnál. Kötetét l. az I. jegyzékben Gyöngyösi Sándornál.
Szegedi Pál ²⁹ Szentmargay Ferenc ³⁰ Taby Mihály ³¹	Petrus de Palude: Sermones de sanctis. Strassburg, 1488. Inc. 178. Sajó — Soltész 2662d.	Zegedy Nicolai capellani. — Conventus Gyöngyösiensis. Kötetét l. az II. jegyzékben Király Jánosnál. Kötetét l. az II. jegyzékben Márton prepositusnál.
Tamási Mátyás		Ex libris Michaelis Taby canonici Vesprimiensis, archidiaconi Symighiensis 1657. — Ex libris Stephanj Zöld Szögediensis parochj tunc Szent Ersebetiensis anno 1610. — A kötés gerincén: . . . Gyön. . . 1759. Kötetét l. a kiemelten tárgyalt Nádasdi Bálintnál.

1671-ben a ferenceseknél alakult Szent Antal Társulat részére 1680-ban 1200 forintot hagyományozott.

²⁸ A bejegyzésben csak részben látható várnév valószínűleg a Zágráb-megyei Zelina várra vonatkozik.

²⁹ Szegedi Pál egri prépost 1580-ban Pozsonyban 75 dénárért megvett Eder-kötete ugyancsak a gyöngyösi ferences könyvtárban maradt fenn. SOLTÉSZ: *i. m.* 139.

³⁰ A családnév feltehetőleg Szentmarjay.

³¹ Taby Mihály 1624-ben a gyöngyösi plébánia első káplánja volt. DEZSÉRI BACHÓ: *i. m.* 121.

<i>Possessor — donator</i>	<i>Cím — jelzet</i>	<i>Bejegyzés és egyéb adatok</i>
<i>Temesközi Gergely plebanus Lőrinciensis.</i>	Caracciolus, R.: Sermones de laudibus sanctorum. Augsburg, 1489. <i>Inc. 84. Sajó — Soltész 909h.</i>	Gregory Themeskewzy plebani Lewrinciensis donatus a Georgio Zolyensi, plebano Echekyensi 1583.
<i>Thurzó Zsigmond</i>		<i>Kötetét I. a kiemelten tárgyalta Újlaki Imrénél.</i>
<i>Tóth Imre</i>		<i>Kötetét I. a II. jegyzékben Bor Jánosnál.</i>
<i>Újlaki Mátyás frater Ord. Pred.</i>		<i>Kötetét I. a kiemelten tárgyalta Újlaki Imrénél.</i>
<i>Zólyomi György plebanus Ecsekiensis.</i>		<i>Kötetét I. az II. jegyzékben Temesközi Gergelynél.</i>
<i>Zöld István (Szegedi)</i>		<i>Kötetét I. az II. jegyzékben Taby Mihálynál.</i>

Mivel számos hazai rendház ősnymtatványai is Gyöngyösön maradtak fenn, az alábbi jegyzékben a rendházak betűrendjében felsoroljuk az egykor tulajdonukat képező, majd a gyöngyösi ferences kolostor könyvtárába került köteteket:

Belény	<i>Inc. 11</i>	<i>Sajó — Soltész</i>	2482/l
Berény	" 100	" "	577a
Bodolini kápolna	" 136	" "	624b
Csanád	" 176	" "	2944b
Fülek	" 67	" "	1844b
"	" 158	" "	376/l
"	" 193	" "	1225
Gyöngyösi jezsuiták	" 3	" "	561
Kassa	" 7	" "	1814a
"	" 10	" "	2311f
"	" 81	" "	156d
"	" 127	" "	639e
"	" 136	" "	624b
Nagyszombat	" 126	" "	254g
Pálosrend	" 9	" "	490c
Pest	" 54	" "	2059b
"	" 79	" "	908c
"	" 90	" "	201c
"	" 126	" "	254g
Remetinec	" 110	" "	467e
Sümeg	" 72	" "	1322
"	" 111	" "	671f
Szokolca	" 36	" "	16. századi kiadás
Szécsény	" 116	" "	467g
Szeged	" 163	" "	1879h
Szendró	" 38	" "	1697b
"	" 127	" "	639e
Várad	" 133	" "	2640
Veszprém	" 126	" "	254g

Nem tartozik ugyan mostani témánkhoz, de a további kutatásokhoz hasznos utalni arra is, hogy számos kötetben különböző nyelvű bejegyzések maradtak fenn. Így az 1484. évi esztergomi misekönyvben (Inc. 10. Sajó – Soltész 2311f) latin bejegyzéseken kívül két ima szövege olvasható: címük *Officium de XIV advocatis*, valamint *Officium de compassione B. V. Marie*.

Az Inc. 99. (Sajó – Soltész 3300b) ősnymotvány végén öt oldalnyi szláv szöveg található, az Inc. 127. (Sajó – Soltész 638e) ősnymotvány kolofonját tartalmazó levél verzójára pedig német recepteket írt be a kötet valamelyik egykori tulajdonosa. Latin nyelvű – „Contra aposthema” – recept olvasható az Inc. 29. (Sajó – Soltész 652d) jelzetű ősnymotvány előzéklapján, ugyanezen kötet első kötéstáblájának belsejére pedig azt jegyezte fel valaki magyar nyelven, hogy kitől milyen összegeket vett át. Hogy ilyen célra is felhasználták még a drága ősnymotványokat is, azt az Inc. 56. (Sajó – Soltész 1937b) jelzetű kötet címlapján lévő magyar nyelvű bejegyzés igazolja. Itt ugyanis a könyv egykori tulajdonosa azt jegyezte fel, hogy kik milyen összeggel tartoznak neki. Az Inc. 104. (Sajó – Soltész 666) jelzetű ősnymotvány előzék-, illetve utolsó lapján latin, illetve magyar nyelvű verstöredék maradt fenn. Az egyik Pelbárt-kötetben (Inc. 16, Sajó – Soltész 2554m) 16. századi magyar szóértelmezések olvashatók, Plinius *Historia naturalis*ában (Inc. 155, Sajó – Soltész 2789d) pedig több növény latin neve után a megfelelő magyar növényneveket írta be valamelyik egykori olvasó.

Hasonlóképpen nem érdektelen bejegyzések találhatóak abban a Durantus-kötetben (Inc. 193, Sajó – Soltész 1225), amelyet 1572-ben Miskei György ajánlékozott a gyöngyösi ferences konventnek. A kötet végén „Regestrum super res uniuscuiusque ad Agriam” címmel feljegyzések tudósítanak arról, hogy az itt név szerint felsorolt falusi lakosok mit fizettek Egerben egy ló, egy tehén, vagy egy juh után. A következő oldalra pedig 1563-ban Miskei György írta be magyar nyelven az álolmlátásait.

Ugyancsak aktuális eseményekről szól az Inc. 160. (Sajó – Soltész 1694d) jelzetű kötet két magyar nyelvű bejegyzése. Közülük az egyik Buda és Székesfehérvár 1601. évi visszafoglalásáról tudósít, a másik pedig azt közli, hogy 1601-ben a Dénes nap utáni pénteken az egri törökök a magyarok minden marháját elhajtották.

Más bejegyzések az egyes ősnymotványok sorsáról tudósítanak. Alphonsus de Spina *Fortalitiium fidei* (Nürnberg, 1494. Inc. 81. Sajó – Soltész 156d) című népszerű munkájában két bejegyzésből értesülhetünk arról, hogyan gondoskodott a rend történetírójaként ismert Blaho Vince, a kassai ferences rendház akkori guardiánja 1781 – 1782-ben a kérdéses ősnymotványról s hogyan került az a kassai parókiáról a ferences rendházba.³² Az 1500-ban, Kölnben meg-

³² Blahó Vince irodalmi munkáiról l. SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái. I – XIV.* Bp. 1891 – 1914. I. köt. 1095 – 1096. hasáb. — ZELLIGER, Aloysius: *Pantheon Tyrnaviense.* Tyrnaviae, 1931. 145. Nr. 8. — KARÁCSONYI: *i. m.* II. 273.

jelent *Missale itinerantium*ban (Inc. 107, Sajó—Soltész 2298c) Badzey Sándor guardiánról maradt fenn hasonló jellegű bejegyzés.³³

A ferences szerzetesek művészi tevékenységéről is hírt ad néhány bejegyzés. Az 1484. évi esztergomi misekönyv (Inc. 10. Sajó—Soltész 2311f) sorsáról tudósító bejegyzés szól frater Thimotheus Bashardt könyvkötőnek a köteten végzett munkájáról. Ugyancsak művelődéstörténeti értékű Antoninus Florentinus *Summa theologicá*jának (Speyer, 1487. Inc. 200. Sajó—Soltész 254h) „Hoc opus fecit fr. Johannes de Strigonio” bejegyzése. E szerint ugyanis a kötetet az az Esztergomi János betűfestő frater látta el rubrum jelekkel, aki 1490-ben a Báthori István által neki ajándékozott ősnymtatványt is hasonló módon díszítette.³⁴

Akadnak a gyöngyösi ősnymtatványokban a ferences rendre vonatkozó bejegyzések is. Az Inc. 97. (Sajó—Soltész 974) jelzetű ősnymtatvány szövege elé kövte ferences kiváltságok, rendeletek, latin jegyzetek olvashatók. Az Inc. 73. (Sajó—Soltész 2175) jelzetű ősnymtatvány hátsó kötéstáblája belsején pedig „Nomina fratrum defunctorum post Capitulum in Athya [anno] Domini Millesimo quadringentesimo nonagesimo quinto” címmel az elhunyt ferences szerzetesek hosszú névsora maradt fenn.

A címben szereplő Atya (Šaregrad) kis város, mely nevét onnan kapta, hogy ősi várát egy Atya nevű magyar főúr alapította. Zsigmond király 1404-ben a várat Maróthy János mácsai bának ajándékozta, a török ellen folytatott sikeres harcai jutalmaként. Maróthy itt a ferences szerzetesek számára kolostort építtetett; 1414-ben már e renkházban lakott a guardián több szerzetestársával együtt. A Maróthy-család kihalása után, 1476-ban Mátyás király a várat a Geréb-család tagjainak — Lászlónak, Mátyásnak, Péternek és Ferencnek — adományozta. A Geréb-család bőkezűen pártolta a renházat, s azt is elősegítette anyagi támogatásával, hogy a ferences szerzetesek közgyűléseiket itt tarthassák. Ennek következtében 1495-ben, 1499-ben és 1511-ben Atya volt a ferences közgyűlések színhelye. Másfél évtized múlva Atya is török kézre került. A rendtagoknak menekülniök kellett, a kolostor — a Geréb-család számos neves tagjának temetkezési helye — pedig fokozatosan pusztult.³⁵

Az említett jegyzék 28 elhunyt ferences nevét sorolja fel, többnyire papi funkciójuk és működési helyük megjelölésével. Mivel Karácsonyi János rendtörténete a felsoroltakról nem tesz említést, a névsort az alábbiakban közöljük:

³³ Badzey Sándort l.: IVÁNYI Sándor: *Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár kéziratkatalógusa*. 1850 előtti kéziratok. In: *Magyarországi egyházi könyvtárak kéziratkatalógusai* 5. Szerk.: SZELESTEI N. László. Bp. 1986. 227. 1326/f. 461.

³⁴ CSONTOSI János: *Ismeretlen magyarországi könyvmásolók és betűfestők a középkorban* = MKsz 1880. 252. — *Könyvkiállítási Emlék*. Bp. 1882. 123. 33. sz.

³⁵ KARÁCSONYI: *i. m.* II. 8—10.

- Item fr. Stephanus Koporsos senex sacerdos in Pest.
 " " Georgius de S. Laurentio laicus ibidem.
 " " Benedictus de Hardy laicus in Papa.
 " " Gregorius de Zakachj laicus ibidem.
 " " Blasius de Bwlkewz laicus in Chalad.
 " " Demetrius de Komyath laicus in Sebes.
 " " Barnabas de Paztho sacerdos in Papa.
 " " Barnabas de Kozawar sacerdos in Zeolews.
 " " Silvester de Emeke sac. Bude.
 " " Georgius de Bewlkez sacerd. in Zechen.
 " " Nicolaus de Chethen ibidem laicus.
 " " Johannes de Athya sacerd. in conventu Budensi.
 " " Benedictus de Beethlemes sacerd. in conventu Pestiensi.
 " " Martinus de Symandí sacerdos ibidem.
 " " Thomas de Nadasdh sacerd. in Beren.
 " " Demetrius de Cherwgh sacerd. in Cywrgy.
 " " Johannes de Lwche sacerd. in Liptovia.
 " " Clemens de Izdench in conventu Pesth.
 " " Benedictus de Bethlemes sacerd. ibidem.
 " " Emericus de Jaurino sacerd. ibidem.
 " " Martinus de Symand sacerdos.
 " " Georgius de Rayk sacerdos ibidem.
 " " Emericus de Zathmar laicus ibidem.
 " " Philippus de Croacia laicus.
 " " Lucas clericus in Beren.
 " " Michael de Thatha laicus Strigoni.
 " " Gregorius de Oztropatak laicus in Beren.
 " " Benedictus de Zhethen sacerd. in Beren.

Összegezőként megállapíthatjuk, hogy a gyöngyösi ferences könyvtárban őrzött ősnymtatványok possessor-bejegyzései számos eddig nem ismert könyvtulajdonos nevét őrizték meg. A már korábbi tanulmányunkban is tárgyalt, jelentősebb ferences könyvgyűjtők — Nádasdi Bálint, Mohácsi Tamás, Újlaki Imre, Losonczy András, Losonczy Miklós — kézikönyvként használt kötetéhez ez alkalommal kilenc ősnymtatványt sorolhattunk. További 18 ferences possessor, illetve donátor bejegyzései 19 ősnymtatvány sorsáról nyújtanak némi tájékoztatást.

A nem ferences possessorok, donátorok száma 36. Többségük világi pap, akiknek értékes könyvei gyakran nem is közvetlenül kerültek a gyöngyösi ferences könyvtárba. Magának a gyöngyösi konventnek a possessor-bejegyzései, tulajdonbélyegzői dátumot alig tartalmaznak. Ezért is idéztük a kötések gerincére aranyozott szövegeket, mert ezek a kötetés dátuma révén azt is bizonyítják, hogy a kérdéses ősnymtatványok az adott évben már a gyöngyösi rendház tulajdonában voltak.

Az ismertetett bejegyzések azonban nemcsak a gyöngyösi ferences kolostorban folyó szellemi munka és teológiai tájékozódási igény megítéléséhez nyújtanak újabb támpontokat, hanem adatokat szolgáltatnak a 15–18. századi magyarországi könyvkultúra alaposabb megismeréséhez is. A koldulórend tagjai között magától értetődően nem voltak olyan jelentős könyvgyűjtők, mint a művelt és gazdag főpapok, főurak gyűjteményeit egyesítő könyvtáraink értékeinek egykori tulajdonosai között.³⁶ A szerényebb anyagi lehetőségekkel rendelkező possessorok bejegyzései is hozzájárulnak azonban annak a kutatási tervnek a megvalósításához, amelyet jónéhány év óta egymást követő kiadványok szolgálnak a magyar társadalom különböző rétegeinek könyvkultúrájára vonatkozó adatok feltárásával.³⁷

SOLTÉSZ, ELISABETH

Die Possessoren der Wiegendrucke der Franziskanerbibliothek in Gyöngyös

Die Studie bearbeitet die Possessoren-Eintragungen der in der Franziskanerbibliothek in Gyöngyös aufbewahrten Wiegendrucke. Es ist charakteristisch für diese Sammlung, daß die aus dem 15–16. Jahrhundert dort bewahrten ausländischen Drucke größtenteils kurz nach dem Erscheinen in ungarischen Besitz gerieten. Die Verfasserin ergänzt ihre schon früher veröffentlichte Studie über die bedeutendsten Franziskaner-Büchersammler des 16. Jahrhunderts (OSZK Évkönyve = Jahrbuch der Nationalbibliothek Széchényi 1965–1966. Bp. 1967. 115–148.) diesmal mit der Bekanntmachung der Possessoren der Inkunabeln und der interessanteren Einschreibungen mit der Benützung der aus den 1950-er Jahren stammenden Angabensammlung der inzwischen gestorbenen Antal Tibor Horváth und Vidor Pataki. Auf Grund dieser Einschreibungen wurden die Namen zahlreicher, bisher nicht bekannten Possessoren bekannt.

Die Bücher von 6 Franziskanern wurden ausführlicher behandelt. Darauf folgend wurden in drei Listen die Inkunabeln von weiteren 17 Franziskanern und die von 36 nicht Franziskaner-Possessoren, sowie die Bibliotheken aufgezählt, wo diese Drucke früher aufbewahrt waren. Die bearbeiteten Possessoren-Eintragungen liefern weitere Anhaltspunkte zur gründlicheren Erkenntnis der ungarländischen Buchkultur.

³⁶ Kiváló könyvgyűjtők Győrben őrzött köteteit ismerteti VÁSÁRHELYI Judit idézett tanulmánya.

³⁷ KESERŰ Bálint és tanítványai Szegeden megjelent ilyen jellegű kiadványait I.: *A Keserű iskola*. Szerk.: MONOK István. Szeged, 1992. — Ugyanitt érdemel említést CZELLÁRNÉ CSIBA Judit munkája: *Possessori és marginális bejegyzések vizsgálata a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárában*. Debrecen, 1979. (A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának Közleményei 120.), továbbá OJTOZI Eszter: *A debreceni Egyetemi Könyvtár külföldi antikvári és possessorai* című katalógusa. Debrecen, 1989. (Régi Tiszántúli Könyvtárak 6.)